

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Van Cauwelaertkapel in Beersel

monument met overgangszone

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Van Cauwelaertkapel, Beersel (Alsemberg), Pastoor Bolsstraat zonder
nummer – monument met overgangszone

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23003/104.1

Joeri Mertens

26/07/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Thema	4
1.1.	Vlaamse Rand	4
1.2.	Klein erfgoed	4
1.3.	pijlerkapellen	5
1.3.1.	typologie	5
1.3.2.	Geschiedenis	6
1.3.3.	Locatie	7
1.3.4.	Pijlerkapellen in de Vlaamse rand	7
2.	Beschrijvend gedeelte	8
2.1.	.....	8
2.1.	Situering	8
2.2.	Historisch overzicht	8
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	9
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	9
3.	Evaluerend gedeelte	9
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	9
3.2.	Motivering van het type bescherming	10
3.2.1.	Motivering bescherming als monument	10
3.2.2.	Motivering van de overgangszone	10
3.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
3.3.1.	Afbakening beschermd monument.....	10
3.3.2.	Afbakening overgangszone	10
3.4.	Juridische toestand	10
3.4.1.	Onroerend Erfgoed:	10
3.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	10
4.	Beheersvisie	11
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	12
5.	Bronnen	12
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	13
6.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	13
6.2.	Fotobijlage	13

1. THEMA

In de beleidsbrief 2017¹ voorziet minister Bourgeois onder initiatief 13 het verder inventariseren en opstellen van beschermingsvoorstellen in hanteerbare deelpakketten. Daarbij wordt de Vlaamse Rand genoemd als initiatief volgend op de lopende herinventarisatie.

Dit dossier behoort tot de thematisch-geografische beschermingscampagne 'Klein erfgoed in de Vlaamse Rand' waarin 12 items worden voorgesteld voor bescherming.

1.1. Vlaamse Rand

De 'Vlaamse Rand' omvat de 19 Vlaamse gemeenten die een gordel vormen rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, meer bepaald: Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem en Zaventem.

1.2. Klein erfgoed

Klein erfgoed is volgens de definitie in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed² een zeer ruim begrip dat omheiningen, fontein, gedenktekens, kruisen, sculpturen, kapellen, uurwerken, tuinelementen, ... omvat. Kleine erfgoedelementen zijn in het straatbeeld aanwezig, maken het leven aangenamer, zijn uitermate nuttig of functioneren als stiltepunt.

Veel openbaar klein erfgoed staat in nauwe verbinding met het volksgeloof zoals blijkt uit de vele kleine kapellen, wegwijzers, heiligen- en Christusbeelden, standbeelden en fetishbomen die de Vlaamse stads- en dorpskernen en het platteland sieren.

Er zijn tevens de publieke uitingen van macht zoals de schandpalen, perrons en marktkruisen.

Daarnaast zijn er de grens- en afbakeningspalen, rustbanken, waterputten en pompen, fontein, lantaarns, wegwijzers, kilometer- en mijlpalen, wachthuisjes, geodetische punten, en ander functioneel straatmeubilair.

De herdenkingstekens gelden als collectief geheugen voor historische personen of feiten zoals de beide wereldoorlogen of ongevals- en moordkruisen voor individuen.

Ook op privéterrein, vaak in grote domeinen en parken, kan klein erfgoed voorkomen onder de vorm van tuinpriëlen, keermuren, omheiningen, eendenkooien, sculpturen, ...

Kleine erfgoedelementen zijn echter zo evident in onze leefomgeving dat ze zelden opgemerkt worden. Het is een erfgoedtype dat ook vandaag nog met gelijkaardige moderne typologieën in het straatbeeld aanwezig is. Nog steeds worden er wegwijzers, verlichtingspalen, herdenkingstekens en ongevalskruisen opgericht.

Het zijn fragiele erfgoedelementen die stilletjes verdwijnen net omdat ze klein en evident zijn, omdat hun functie voorbijgestreefd is, omdat ze verplaatst of vervangen worden door nieuwere exemplaren. Van de 7 wegwijzers die sinds 2001 werden geregistreerd in de Vlaamse Rand bleven er anno 2017 nog 5 bewaard; nog in 2007 werd een 17de-eeuws moordkruis gerenoveerd met een volledig verlies van authenticiteit en erfgoedwaarde als gevolg.

---

¹ VLAAMS PARLEMENT 2016: 931 (2016-2017) – Nr. 1 ingediend op 21 oktober 2016 (2016-2017) Beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2016-2017 ingediend door minister-president Geert Bourgeois [online] <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g931-1.pdf>, Brussel, 26 (geraadpleegd op 26 mei 2017).

² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed* (ID: 237) [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

Het agentschap Onroerend Erfgoed screende in het voorjaar van 2017 de Inventaris van het Onroerend Erfgoed in Vlaanderen op klein erfgoed op openbaar domein in de Vlaamse Rand. De 56 opgenomen kleine erfgoedelementen vertegenwoordigen alle hoger opgesomde categorieën. Niet betreedbare kapellen die traditioneel tot het 19de en 20ste-eeuwse kleine erfgoed worden gerekend zijn niet onderzocht wegens hun specifieke typologie. Zeven relictten werden vroeger reeds wettelijk beschermd.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>.
- Grimbergen, waterpomp uit de 19de eeuw, dorpsgezicht sinds 1997, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/587>.
- Kraainem, standbeeld Joséphine Charlotte, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1854>.
- Kraainem, standbeeld koningin Astrid, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1850>.
- Sint-Genesius-Rode, kruis van graaf de Croix, dorpsgezicht sinds 1982, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1894>.
- Tervuren, beeld van een Afrikaanse olifant, monument sinds 2009, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12224>.
- Tervuren, pijlerkapel met linden, landschap sinds 1950, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/836>.

De resterende erfgoedrelictten werden in functie van een potentiële bescherming geselecteerd op basis van volgende criteria: authenticiteit, zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde.

Er worden 12 kleine erfgoedrelictten op openbaar domein, verspreid over de volledige Vlaamse Rand, voorgesteld worden ter bescherming:

- 2 ongevalskruisen (in Beersel en Sint-Genesius-Rode)
- 1 wachthokje in Tervuren
- 1 kunstwerk in Dilbeek
- 1 grenspaal in Zaventem
- 1 kilometerpaal in Tervuren
- 3 pijlerkapellen (2 in Beersel en 1 in Dilbeek)
- 3 wegwijzers (2 in Sint-Pieters-Leeuw en 1 in Hoeilaart)

1.3. pijlerkapellen

1.3.1. typologie

'Kapel' is een term die vele ladingen dekt en in de literatuur³ is er geen eensgezindheid naar typologische opdeling. Kapel in de betekenis van 'kleine religieuze ruimte' is een universeel begrip dat in Vlaanderen meestal christelijk / Katholiek geïnterpreteerd wordt.

Etymologisch betekent 'Capella' zo veel als bidvertrek of klein niet parochiaal kerkgebouw bij een burcht, privéwoning, klooster, begraafplaats en dergelijke. Volgens het kerkelijke wetboek is een kapel een plaats die ingezegend werd door een lokale pastoor, ze is niet noodzakelijk publiek toegankelijk terwijl een kerk dat wel is.

---

³ er wordt op volgende publicaties gesteund:

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

Het woord 'capella' zou voor de eerste keer in 679 gebruikt zijn en vanaf de 12de eeuw staat het voor elk gebedshuis zonder parochierechten. Meestal wordt de term gebruikt voor elk klein sacraal gebouw, al dan niet gewijd of gezegend.

Onroerend Erfgoed deelt kapellen op in drie groepen:

- private kapellen van kloosters, abdijen, kastelen, scholen, rusthuizen, gehuchten, buitenwijken ... die naar gebruik gelijklopend zijn aan de liturgische functie van een kerk maar geen parochiekerk zijn.
- klein erfgoedkapellen omvatten zowel betreedbare als niet-betreedbare kapellen. Devrieze T. noemt al deze kapellen 'veldkapellen'. Ze hebben slechts één doel de herdenking van een feit door het accommoderen van een genadebeeld. Het zijn voornamelijk tekenen van volksgeloof en ze zijn gegroeid, geschonken of opgetrokken door gelovigen op eigen initiatief.
  - Betreedbare kapellen zijn kleinere constructies, vaak met een altaar, stoelen of banken, doch niet gebouwd voor het courant celebreren van de eredienst. De bouwwerken hebben enige omvang en zijn toegankelijk door middel van een deur, deuropening of een (open) portiek.
  - De niet-betreedbare kapellen zijn bouwwerkjes langs de kant van de weg, gevelnissen, muur- of boomkasten, een pijler met daarin een heiligenbeeld, staakkapellen, ...

Volgens Devrieze leiden drie elementen naar het ontstaan van een veldkapel:

- een heiligenverering met aanwezigheid van het beeld van een volksheilige, meestal gerelateerd aan de landbouw, ziekte en gezondheid.
- een ontstaanslegende, eveneens vaak gepaard aan een genezing, bescherming, uit dankbaarheid, herdenking aan een pelgrimtocht, ...
- een markante plaats: grenskapellen, brugkapellen, bronkapellen, mirakelplaats, ...

1.3.2. Geschiedenis

De publicatie *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* citeert Celis uit 1937 die een directe band ziet tussen de Romeinse mijlpaal met afbeelding van een god en de pijlerkapel. Heidense cultusplaatsen werden gechristianiseerd door er boomkapelletjes op te hangen, staakkapellen en wegkruisen te plaatsen. Tegen de 12de eeuw was het wegkruis een alledaags landschapselement. H. Geybels stelt in zijn boek *'Kapellen in Vlaanderen'* dat in de 17de eeuw de evolutie naar de wegkapel op gang komt. Dat wordt in *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* bevestigd. De 18de eeuw wordt in het boek zelfs als een scharnierpunt omschreven. Historische kaarten tonen net in die eeuw een drastische terugloop van het aantal wegkruisen. Zowel Celis als Geybels situeren de eerste stenen kapellen in de 13de of 14de eeuw zonder evenwel voorbeelden te geven.

Na de kastkapellen zijn de staak en pijlerkapellen de oudste vormen van volksdevotie. Ze waren relatief eenvoudig te produceren en vrij goedkoop. Naarmate de populariteit van de heilige groeide werd er een grotere kapel gebouwd. Pas in de 17de eeuw zou de gewoonte ontstaan om toegankelijke kapellen op te trekken. Toen werd de heiligencultus in het kader van de contrareformatie ondersteund, met een eerste golf aan toegankelijke (veld)kapellen als gevolg. De oudste bewaarde toegankelijke kapel in Vlaanderen zou volgens Geybels de Sint-Nicolaaskapel uit Zittaart zijn, gedateerd 1646. Een tweede bloeiperiode ontstaat omstreeks 1830 met een piek midden 19de eeuw waarna de Eerste Wereldoorlog terug een vermindering van het aantal besteedbare kapellen markeert. Dat wordt bevestigd door de Inventaris van het Onroerend Erfgoed waar slechts 12% van de geïnventariseerde kapellen van voor 1830 dateert.

In de loop van de geschiedenis werden bestaande kapellen vernieuwd na oorlogsschade of om meer tegemoet te komen aan de nieuwe eisen van de geloofsuiting. Zo werden ten tijde van de godsdiensttroebelen in de 16de eeuw kapellen vernield die nadien in de 17de

eeuw onder de vleugels van de contrareformatie werden heropgericht. Hetzelfde fenomeen duikt ook op na de Franse Revolutie en na de wereldoorlogen. In bepaalde gevallen lijkt een beeld, crucifix of altaar aan het noodlot ontsnapt te zijn en duikt het na verloop van tijd weer op in een nieuw gebouw. Volgens de historische nota's in de inventarissen blijken neogotische kapellen dikwijls een voorganger te hebben gehad in vroegere eeuwen.

1.3.3. Locatie

Kapellen hebben dikwijls ook een belangrijke betekenis in ruimtelijke context. Geybels wijst er in zijn artikels op dat in een tijd zonder gedetailleerde landkaarten kapellen belangrijke herkenning- en referentiepunten waren.

Ook hier zou een Romeinse traditie aan de basis liggen om op kruispunten, behekste of sacrale plaatsen kapellen op te richten voor de laren of huisgoden. Nog in de 6de eeuw zou bisschop Martinus van Braga er op gewezen hebben dat heidenen geloofden dat kruispunten geliefde plekken waren voor duivels en demonen. Christenen plaatsten vermoedelijk wegkruisen om die plekken te heiligen en hemelse bescherming af te smeken. Het grote officiële pantheon wordt er vaak niet terug gevonden maar wel een hele groep aan volksheligen.

In dat opzicht zijn ze ook verbonden met bomen en bomengroepen en grenzen van eigendommen.

Daarnaast werden wegkruisen en later ook kapellen opgetrokken als expliciete verwijzing naar het christendom en dat vaak op wegen naar een heiligdom zodat de pelgrim, reiziger, gelovige reeds in de gepaste geestesgesteldheid kwam.

1.3.4. Pijlerkapellen in de Vlaamse rand

In de Inventaris van het Onroerend Erfgoed werden 886 pijlerkapellen opgenomen, 147 ervan staan in Vlaams-Brabant waarvan 82 in de Vlaamse Rand. 8 exemplaren in de Vlaamse Rand dateren uit de 18de eeuw.

- Beersel (Alseberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 18de eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38860>
- Beersel (Alseberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 1782
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>
- Beersel (Alseberg), Wit Kapelleke, JB Vandenboschsstraat, 1728
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304524>
- Dilbeek (Itterbeek), Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18de eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>
- Grimbergen (Grimbergen), Dreefkapel, Prinsenstraat, 1734
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/75255>
- Overijse (Overijse), P.I. Taymansstraat, Wegkapel
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40471>
- Vilvoorde (Vilvoorde), Sint-Jozefskapel, Vijfhoekstraat, 1722
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/73749>
- Tervuren (Duisburg), Pijlerkapel met lindes, Overijsesteenweg, 1726
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/215676>

In Vlaams-Brabant genieten 7 pijlerkapellen een vorm van bescherming, daarvan zijn er twee gelegen in de Vlaamse Rand:

Tervuren, Pijlerkapel met lindes, landschap sinds 1950

Beersel, Kapel van de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004

Er wordt voorgesteld om drie natuurstenen 18de-eeuwse pijlerkapellen met een representatieve en opvallende vormgeving te beschermen als monument.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004,
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>
- Alseberg, Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat znr, 1782
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>
- Itterbeek, Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18de eeuw, barokstijl.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>

Bibliografie:

BAAS H., MOBACH B. & RENES H. 2005: *Leestekens van het landschap 188 landschapselementen in kort bestek*, Utrecht, 56.

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdokument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Beschermde klein erfgoed onder de loep* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/portaal/bericht/267> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed (ID: 237)* [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Situering

De Van CauwelaertKapel staat opgesteld in de berm van de Pastoor Bolsstraat in Alseberg, op het punt waar de Onze-Lieve-Vrouwstraat afsplitst. Ze maakt onderdeel uit van de processieweg omheen het dorp en vormt een onderdeel van de noordelijke toegangsweg naar de kerk van Alseberg komende vanuit Brussel via zowel de Brusselsesteenweg als via Linkebeek.

2.2. Historisch overzicht

De pijlerkapel⁴ ter ere van Onze Lieve Vrouw werd in 1782 opgericht door Joannes Remigius Van Cauwelaert en Joanna Vandervelden uit Alseberg. In 1773 was Joannes huurder van de herberg 'De Drie Koningen' verderop in de straat en in 1781 was hij herbergier en brouwer in herberg 'De Zwaan' eveneens gelegen op het einde van de straat, aan de voet van de Alseberg. Volgens opschriften op de sokkel werd de kapel hersteld in 1864, 1920 en recent nog in 2009.

---

⁴ DE COCK J. 2012: Inventaris van de Alsebergse kapellen, *En het dorp zal duren ...* 2.6, 18-19.

De Mariadevotie⁵ behoort tot de oudste heiligenverering van Vlaanderen en gaat terug tot de kerstening van de Lage Landen. Haar cultus en de daaraan gekoppelde feestdagen liggen reeds vast in de 7de eeuw. De Mariadevotie kent een eerste bloei in de 12de en 13de eeuw. Net in die periode ontwikkelde zich het religieuze centrum op de heuveltop van Alseberg⁶. De grond voor een votiefkerk werd in 1134 geschonken door Godfried met de baard, Hertog van Brabant aan de Heilig Grafkerk van Kamerijk. Een eerste kapel werd gebouwd in 1155. In 1242 zou hertogin Sofie van Brabant een Onze-Lieve-Vrouwebeeld aan de kerk geschonken hebben. De schenking in combinatie met de bloeiende bedevaarten zorgden dat de kerk van Alseberg uitzonderlijk rijk werd wat leidde tot het optrekken van een romaanse en later gotische kerk. Na het concilie van Trente (1545-1563) ontstaat er een nieuwe bloeiperiode. De bedevaartsoorden waaronder Alseberg bloeien op dat ogenblik als nooit tevoren.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De pijlerkapel uit 1782 in Lodewijk XVI-stijl werd opgetrokken uit natuursteen. De gebogen geprofileerde sokkel steunt op drie treden en draagt een rondboognis tussen twee geprofileerde overhoekse pilasters uitlopend op consoles met trigliefen en guttae en bekroond door een gebroken fronton met een waterlijst voorzien van uitgestrekte uiteinden. De plintlijst en de waterlijst zijn gedecoreerd met plantenmotieven. De nis met vernieuwd Mariabeeld is bekroond met een guirlande en een imitatiesluitsteen met strik. De beeldnis wordt afgesloten met een ijzeren hek. Op de sokkel, op een met een parellijst omrande tekstplaat, de afbeelding van twee roerstokken en een drafmand en het opschrift HIER IS GESET DESE/ CAPELLE TER HEEREN VAN ONSE/ LIVE VROUW VAN ALSEMBERGH/ DOOR JOANNES REMIDIUS/ VAN CAUWELAERT ENDE JOANNA VAN DERVELDEN/ SYNE HUYSVROUW ACHTUM/ 1782.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van de pijlerkapel is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 27/2/2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van de kapel op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken, bevindt de pijlerkapel zich in goede bouwfysische toestand. De pijlerkapel vertoont de typische slijtsporen eigen aan een eeuwenlange opstelling in open lucht.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De Van Cauwelaertkapel heeft historische waarde als authentieke en representatieve 18de-eeuwse natuurstenen pijlerkapel. De kapel vormt een representatieve getuige van de Mariadevotie uit de 18de eeuw die in Alseberg teruggaat tot de 13de eeuw. De afbeelding van roerstokken en een drafmand op de sokkel verwijzen naar de oprichters van de kapel Joannes Van Cauwelaert en Joanna Van Der velden, herbergiers en brouwers in Alseberg. De kapel staat opgesteld in de Pastoor Bolsstraat, op de kruising met de Onze-Lieve-Vrouwstraat en markeer op die manier de historische weg naar het bedevaartsoord Alseberg vanuit Brussel en Linkebeek. Een kruising van wegen is een plaats waar van oudsher vaak wegekruisen en kapellen werden opgericht. Daarnaast vormt de kapel een onderdeel van de processieweg van Alseberg die bij de nabijgelegen parochie- en bedevaartskerk begint. Door het opschrift en de afgebeelde symbolen is de kapel niet

---

⁵ GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38859> (geraadpleegd op 5 april 2017).

alleen een religieus symbool maar tevens een verwijzing naar de status en de herberg van de oprichters.

De Van Cauwelaertkapel bezit architecturale waarde als authentieke en representatieve, goed herkenbare en verfijnd afgewerkte en gedecoreerde 18de-eeuwse natuurstenen pijlerkapel in Lodewijk XVI-stijl. De kapel werd opgetrokken op een ogenblik dat de pijlerkapel aan belang inboette ten voordele van de opkomst van de betreedbare kapel. De bewaring in goede bouwfysische toestand van een hardstenen pijlerkapel, opgetrokken volgens de mode van de tijd is dus niet alleen representatief maar tevens zeldzaam.

3.2. Motivering van het type bescherming

3.2.1. Motivering bescherming als monument

De Van Cauwelaertkapel wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

De pijlerkapel behoort tot het bouwkundig erfgoed waardoor een bescherming als monument is aangewezen.

3.2.2. Motivering van de overgangszone

De pijlerkapel staat opgesteld in een begraasde berm en talud en heeft een directe visuele band met de staat en het nabijgelegen kruispunt. Om die erfgoedwaarde te behouden werd een overgangszone afgebakend.

3.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

3.3.1. Afbakening beschermd monument

De bescherming beperkt zich tot de voetafdruk van de pijlerkapel.

3.3.2. Afbakening overgangszone

De pijlerkapel staat opgesteld in een met gras bedekte berm en talud en heeft een directe visuele band met de staat en het nabijgelegen kruispunt. Om die erfgoedwaarde te behouden en visuele vervuiling van de directe omgeving te voorkomen door nutsvoorzieningen, straatmeubilair, verkeersborden en allerhande bedreigingen werd een overgangszone voorzien met een straal van 2 meter.

3.4. Juridische toestand

3.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De pijlerkapel werd opgenomen in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed onder ID-nummer 38861 en is vastgesteld sinds 5/10/2009.

3.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De kapel staat op openbaar domein en is volgens het gewestplan 25. Halle-Vilvoorde-Asse, koninklijk besluit van 7 maart 1977, gelegen in woongebied.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Omdat sommige handelingen schadelijk zijn voor de erfgoedwaarden en aanleiding kunnen geven tot het verloren gaan van erfgoedelementen of erfgoedkenmerken, zijn een aantal handelingen absoluut verboden. Ook deze zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Voor deze handelingen kan geen vergunning of toelating worden gegeven.

Voor de overgangszone zijn eveneens beheersdoelstellingen bepaald. Deze beheersdoelstellingen moeten er voor zorgen dat de erfgoedwaarden van het beschermd onroerend goed zo goed als mogelijk gevrijwaard worden.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder lichten we een aantal van deze beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld.

3.1.1. Beheersdoelstellingen beschermd monument

Conservatie van de Van Cauwelaertkapel op de huidige plaats verdient de voorkeur. Het herkappen van het oppervlak is verboden daar de authenticiteit van de kapel daarmee verloren gaat. Indien de beeltenis en tekst verder vergaan is een registratie ervan een betere oplossing dan het bijkappen van de originele steen.

3.1.2. Beheersdoelstellingen overgangszone

De overgangszone beoogt het behoud van de natuurlijke directe omgeving van de kapel, meer bepaald het beboomde talud en de begraasde berm. Daarnaast dient de visuele band tussen de straat en de pijlerkapel bestendig te worden en gevrijwaard van visuele vervuiling en allerhande bedreigingen.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4.3.1. Toelatingsplichten overgangszone

Elke ingreep in de overgangszone is toelatingsplichtig zodat de beheersdoelstellingen en bijzondere voorschriften zoals hoger verwoord kunnen gerealiseerd worden.

5. BRONNEN

DE COCK J. 2012: Inventaris van de Alsebergse kapellen, *En het dorp zal duren ...* 2.6, 18-19.

DESMEDT M. 2005: De kapel van Cauwelaert-Vandervelden te Alseberg, *En het dorp zal duren...* 7.26, 6-11.

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULPTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULPTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdokument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

Beschermingsdossier: Van Cauwelaertkapel, monument met overgangszone

THEYS C. s.d.: *Geschiedenis van Alseberg*, Brussel.

VANNOPPEN H. 2002: Kapellen in Vlaanderen, *Mores* 3.1, 21-28.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Alseberg, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121175> (geraadpleegd op 5 april 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Onze-Lieve-Vrouwekapel, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38860> (geraadpleegd op 5 april 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38859> (geraadpleegd op 5 april 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

6. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

6.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

6.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.